

MİR'ÂTÜ'L-MAKÂSİD

BİBLİYOGRAFYA :

Ahmed Rifat, *Mir'âtü'l-makâsîd*, İstanbul 1293; Harputlu İshak Efendi, *Kâşîfü'l-esrâr ve dâfiu'l-esrâr*, İstanbul 1291; J. K. Birge, *The Bektashi Order of Dervishes*, London 1965, s. 81; a.e.: *Bektaşîlik Tarihi* (trc. Reha Çamuroğlu), İstanbul 1991, s. 94; Salih Çift, "1826 Sonrasında Bektaşîlik ve Bu Alanla İlgili Yayın Faaliyetleri", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XII/1, Bursa 2003, s. 259-267; Mustafa Kara, "İshak Efendi, Harputlu", *DİA*, XXII, 531.

SALİH ÇİFT

MİR'ÂTÜ'L-USÛL
(مرآة الاصول)

Molla Hüsrev'in
(ö. 885/1480)
fıkıh usulüne dair eseri.

Müellif, önce *Mir'âtü'l-vüşûl ilâ 'ilmi'l-üşûl* adıyla oldukça muhtasar bir eser kaleme almış (İstanbul 1262, 1267, 1273, 1275, 1288, 1290, 1291, 1305, 1307, 1308, 1310, 1311, 1321, 1331; Kahire 1320), daha sonra anlaşılmasında güçlükler ortaya çıkınca bunu *Mir'âtü'l-üşûl fi şerhi Mir'âtü'l-vüşûl* ismiyle şerhetmiştir. Bir mukaddime ile iki bölümde (maksad) meydana gelen eserin mukaddiminde usûl-i fıkıh ve fıkıh tanımlarının ardından fıkıh usulünün konusu ve faydaları anlatılmaktadır. Fikhî hükümlerin delillerine tahsis edilen birinci bölüm dört ana başlığa (rükün) ayrılmış ve sırasıyla kitap, sünnet, icmâ ve kıyasa yer verilmiştir. Kitap ve Sünnet arasında ortak olan konular geniş biçimde işlenmiş, önceki dinlere ait hükümlerin ve sahâbî kavlinin hüccet oluşu bahisleri sünnet başlığının sonunda, istihşâb delili kıyas konusunun içinde ve istishâb delili bu başlığın sonunda ele alınmıştır. İkinci bölüm hükümlerle ilgili olup hüküm, hâkim, mahkûm bih ve -ehliyet meselesinin ayrıntılı biçimde incelendiği mahkûm aleyh konularını ihtiva eden dört ana başlığa ayrılmıştır. Eserin hâtimesinde ictihad, özellikle ictihadda hata ve isabet meselesi tartışılmıştır. Molla Hüsrev *Mir'âtü'l-üşûl*'ün özelliklerini belirtirken, yararlandığı yirmi sekiz usul ve fûrû kitabının adına işaret eden edebî bir üslûp kullanır. Gerek bu eserler gerekse faydalandığı diğer kaynaklar Hasan Özket tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinde tesbit edilmiştir (*Molla Hüsrev ve Mir'âtü'l-üşûl Adlı Eserinin Kaynakları*, s. 31, 48-70). Eserde müellif ele aldığı meselelerde kendi tercihini belirtirken karşı görüş ve delillerine de temas ederek bunları tartışır (kendi tercihleriyle ilgili ör-

nekler için bk. a.g.e., s. 39-41). Tartışmalarda naklî delillerden ziyade akfî delillere yer verilmesi dikkat çekmektedir. Veciz ve sade bir üslûpla yazılan *Mir'âtü'l-üşûl* Osmanlı medreselerinde ders kitabı olarak okutulmuş (Uzunçarşılı, s. 22) ve defalarca basılmıştır (İstanbul 1217, 1262, 1272, 1273, 1282, 1296, 1304, 1310, 1321; Kahire 1289).

Hâşiyeleri. Mevlânâ Mehmed İzmîrî, *Hâşiye 'alâ Mir'âti'l-üşûl* (I-II, Bulak 1258, 1262; İstanbul 1262, 1285, 1296, 1302, 1304, 1309; eserin en hacimli hâşiyelerinden olan bu çalışmada özellikle kelâm ve mantık kavramları ile Arap gramerine dair konularda geniş açıklamalara yer verilmektedir); Hâmid b. Mustafa el-Konevî, *Hâşiye 'alâ Mir'âti'l-üşûl* (İstanbul 1280); Tarsûsî Mehmed Efendi, *Hâşiye 'alâ Mir'âti'l-üşûl* (İstanbul 1267, 1289, 1304, 1309, 1312, 1317); Abdürrezâk b. Mustafa el-Antâkî, *Hâşiye 'alâ Mir'âti'l-üşûl* (İstanbul 1279, 1289, Tarsûsî'nin hâşiyesiyle birlikte); Hoca Mustafa b. Abdullah el-Vidinî, *Takrîrû'l-Mir'ât (Hâşiye 'alâ Mir'âti'l-üşûl*, İstanbul 1297, 1311); Eyyûbizâde Mustafa, *Miftâhu'l-huşûl li-(fi şerhi)Mir'âti'l-üşûl* (Süleymaniye Ktp., Hamidiye, nr. 440; Nuruosmaniye Ktp., nr. 1322, 1323; Râgıb Paşa Ktp., nr. 393); Ebû Saîd Hafidü'n-Nisârî, *Vesiletü'l-vüşûl ilâ mesâ'ili'l-üşûl* (Süleymaniye Ktp., Hamidiye, nr. 425).

Mir'âtü'l-üşûl, Ahmed Hamdullah b. İsmâil Hâmid Ankaravî tarafından *Muhtaşaru Mir'âti'l-üşûl* adıyla ihtisar edilmiş (Süleymaniye Ktp., Hamidiye, nr. 443, müellif hattı, Beyazıt Devlet Ktp., Bayezid, nr. 6049; Âtîf Efendi Ktp., nr. 1723; İÜ Ktp., nr. 1298), eserin metni olan *Mir'âtü'l-vüşûl*'ü Osman b. Mustafa el-Gelibolî

Teshilü Mir'âtü'l-vüşûl ilâ ilmi'l-üşûl (İstanbul 1288) ismiyle Türkçe'ye çevirmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Molla Hüsrev, *Mir'âtü'l-üşûl fi şerhi Mir'âtü'l-vüşûl*, İstanbul 1296; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1657; *İzâhu'l-meknûn*, II, 457; Brockelmann, *GAL*, II, 293; *Suppl.*, II, 317; Uzunçarşılı, *İlmiye Teşkilâtı*, s. 22, 230; Abdülvehhâb Hallâf, *İslâm Hukuk Felsefesi* (trc. Hüseyin Atay), Ankara 1985, tercüme edenin girişi, s. 172-174; Ahmet Özel, *Hanevî Fıkıh Âlimleri*, Ankara 1990, s. 102-103; Ali Toksarı, "Molla Hüsrev'in Hadis ve Peygamberlerin İctihadları Hakkındaki Bazı Görüşleri", *Molla Hüsrev Mehmet Efendi: 1400-1480* (haz. Ahmet Hulûsî Köker), Kayseri 1992, s. 97-108; Ali Rıza Karabulut, "Molla Hüsrev'in Eserleri", a.e., s. 129-131; Hasan Özket, *Molla Hüsrev ve Mir'âtü'l-üşûl Adlı Eserinin Kaynakları* (yüksek lisans tezi, 1992), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, tür.yer.

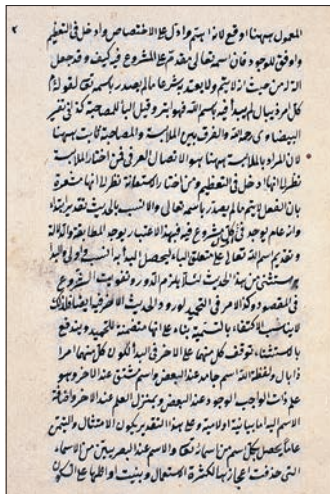
FERHAT KOCA

MİRDÂS b. ÜDEYYE
(مرداس بن أدية)

Ebû Bilâl Mirdâs b. Hudeyr
b. Amr et-Temîmî el-Hanzalî
(ö. 61/681)

Basra Hâriciliği'nin
önde gelen liderlerinden.

Kaynaklarda daha çok künyesi Ebû Bilâl ile anılır. Üdeyye annesi yahut büyük annesinin ismidir. Baba tarafından Temîm kabilesinin Rebîa el-Vustâ diye de bilinen ve Hâricî hareketine çok sayıda lider veren Rebîa b. Hanzale b. Mâlik b. Zeyd koluna mensuptur. Hakkındaki ilk bilgiler, kardeşi Urve ile birlikte Hz. Ali'nin Muâviye ile yaptığı Siffin Savaşı'nda onun yanında yer alması, taraflar arasında mütareke yapıp mesele hakemlere bırakılınca bu çözüme şiddetle karşı çı-

Ebû Saîd Hafidü'n-Nisârî'nin *Mir'âtü'l-üşûl*'e yazdığı *Vesiletü'l-vüşûl ilâ mesâ'ili'l-üşûl* adlı hâşiyenin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Hamidiye, nr. 425)